

BŮH

The New York Times Bestseller

Reza Aslan

A JEHO LIDSKÉ DĚJINY

Host

REZA ASLAN

BŮH A JEHO

LIDSKÉ DĚJINY

Reza Aslan

BŮH

A JEHO

LIDSKÉ

DĚJINY

Brno 2019

Copyright © 2017 by Aslan Media, Inc.

This translation published by arrangement

with Random House, a division

of Penguin Random House LLC

Cover picture credit: Hand of God and Adam by Michelangelo

(en.wikipedia.org/wiki/The_Creation_of_Adam#/media/

File:Hands_of_God_and_Adam.jpg), CC BY-SA 3.0, modified

Translation © Julie Tesla, 2019

Czech edition © Host – vydavatelství, s. r. o., 2019

(elektronické vydání)

ISBN 978-80-7577-874-1 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7577-875-8 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7577-876-5 (Formát MobiPocket)

Věnováno mým synům

*Cyrusovi, Jaspárovi a Asovi, kteří se jednou vydají
na vlastní duchovní cestu.*

OBSAH

K obrazu našemu 11

První část

Vtělená duše 19

1. Adam a Eva v ráji 21
2. Pán šelem 37
3. Tvář ve stromě 55

Druhá část

Polidštěný bůh 67

4. Pluhy místo oštěpů 69
5. Vznešení lidé 85
6. Nejvyšší bůh 107

Třetí část

Co je bůh? 127

7. Bůh je jeden 129
8. Bůh je trojí 147
9. Bůh je vše 165

Závěr

Jeden 183

Poznámky 191

Bibliografie 269

Rejstřík 297

Poděkování 315

K OBRAZU NAŠEMU

Jako malý jsem si myslel, že Bůh je obrovský, mocný stařec, který žije na nebesích – taková větší a silnější verze mého otce, akorát že má kouzelnou moc. Představoval jsem si ho jako prošedivělého pohledného muže s dlouhými vlasy spadajícími na široká ramena. Seděl na trůně zahaleném mraky, a když promluvil, jeho hlas hřměl po celém nebi, obzvláště pokud se zlobil. Což bývalo často. Byl ale také srdečný a milující, milosrdný a laskavý. Když byl šťastný, smál se, a když byl smutný, plakal.

Úplně přesně nevím, kde jsem k této představě Boha přišel. Možná jsem ho někde zahlédl namalovaného na vitrážovém okně nebo v knize. A možná jsem se s ní už narodil. Studie ukázaly, že malé děti – bez ohledu na to, odkud pocházejí nebo jak moc jsou věřící – nedokážou rozlišit Boha od lidí, pokud jde o činy a chování. Bez výjimky ho popisují jako lidskou bytost s nadpřirozenými schopnostmi.¹

Když jsem pak byl starší, na většinu svých dětských představ jsem zapomněl, ovšem obraz Boha přetrval. Ačkoli naše rodina nebyla nijak zvláště zbožná, náboženství a duchovno mě vždycky fascinovaly. Hlavou mi vířily polovičaté teorie o tom, co je Bůh, odkud přišel a jak vypadá

(je zajímavé, že se pořád podobal mému otci). Nechtěl jsem ho jen poznat, chtěl jsem ho zažít, cítit ve svém životě jeho přítomnost. Když jsem se o to ale pokoušel, pokaždé jsem si představil širokou propast, která se mezi námi otevírá a kterou ani jeden z nás nedokáže překročit.

Jako teenager jsem přešel od vlašného islámu mých iránských rodičů k zanícenému křesťanství mých amerických přátel. Dětská potřeba přemýšlet o Bohu jako o mocné lidské bytosti najednou vykrytalizovala v uctívání Ježíše Krista jako doslovného „ztělesnění Boha“. Ze začátku mi tato zkušenost připadala jako škrábání svědivého místa, které jsem měl odjakživa. Roky jsem hledal způsob, jak tu propast mezi sebou a Bohem překlenout, a teď tu bylo náboženství, které tvrdilo, že žádná propast neexistuje. Pokud chci vědět, jaký Bůh je, stačí si jenom představit tu nejdozkonalejší lidskou bytost.

Mělo to určitý smysl. Jak lépe odstranit překážku mezi lidmi a Bohem než tím, že z něho uděláme lidskou bytost? Jak o obrovském úspěchu křesťanského pojetí Boha prohlásil slavný německý filozof Ludwig Feuerbach, „jen bytost, která v sobě obsahuje celého člověka, může také celého člověka uspokojit“.²

Feuerbachův citát jsem poprvé četl na vysoké škole, někdy v době, kdy jsem se rozhodl pustit do celoživotního studia světových náboženství. V podstatě jím říká, že téměř univerzální přitažlivost Boha, který vypadá, myslí, cítí a jedná přesně jako my, je zakořeněna v naší hluboké potřebě prožívat božské jako svůj odraz. Tato pravda mě zasáhla jako zaburácení hromu. To proto mě v dětství tolik přitahovalo křesťantví? Byla moje představa Boha celou tu dobu zrcadlem odrážejícím mou vlastní povahu a emoce?

Z té možnosti jsem byl zatrpklý a rozčarovaný. Začal jsem pátrat po obsáhlejšímu konceptu Boha, opustil křesťanství a vrátil se k islámu, na kterém mě přitahoval jeho radikální ikonoklasmus: víra, že Bůh se nedá uvěznit do žádného obrazu, ať už lidského, či jiného. Brzy jsem si ale uvědomil, že odmítat zobrazování Boha jako člověka v islámu neznamena, že o něm jako o člověku odmítáme přemýšlet. Muslimové stejně jako jiní věřící připisují Bohu své vlastní ctnosti i neřesti, své vlastní pocity a chyby. Nemají totiž příliš na vybranou, ostatně jako téměř nikdo z nás.

Ukázalo se, že tuto potřebu polidštit božské máme pevně zakódovanou v mozku, a to je také důvod, proč je ústředním prvkem téměř každé náboženské tradice, jakou kdy svět poznal. Samotný proces, jehož prostřednictvím v lidské evoluci koncept Boha vznikl, nás nutí – ať už vědomě, nebo ne – Boha utvářet k obrazu svému. Celé dějiny lidské spirituality by se vlastně daly vnímat jako dlouhodobá, souvislá, neustále se vyvíjející a pozoruhodně vytrvalá snaha pochopit božské pomocí toho, že mu propůjčíme svoje emoce a svoji osobnost, že mu přisoudíme svoje vlastnosti a tužby, že ho obdaříme svými silnými stránkami, dokonce i svým tělem – zkrátka že z Boha uděláme *sebe*. Tím chci říct, že ať už jsme si toho vědomi, nebo ne, a bez ohledu na to, zda jsme věřící, či ne, si velká většina z nás Boha často představuje jako božskou verzi nás samých: jako lidskou bytost, ovšem s nadpřirozenými schopnostmi.³

Tím netvrdím, že nic jako Bůh neexistuje ani že to, co Bohem nazýváme, je celé lidský výmysl. Obě tato tvrzení sice mohou být pravdivá, ovšem tím se tato kniha nezabývá. V žádném případě se nesnažím dokázat existenci či neexistenci Boha, a to z jednoho prostého důvodu – ani pro jedno

neexistují žádné důkazy. Víra je volba a každý, kdo tvrdí opak, se vás snaží obrátit na tu svou. Buď se rozhodnete věřit, že existuje něco mimo hmotný svět – něco skutečného, něco *poznatelného* –, nebo ne. Pokud jste stejně jako já rozhodnutí věřit, pak si musíte položit otázku: Chcete tuto věc pocítit? Chcete s ní být v kontaktu? *Poznat* ji? Pokud ano, může být užitečné mít nějaký jazyk, jímž se dají vyjádřit v podstatě nevyjádřitelné zkušenosti.

A v tuto chvíli do hry vstupuje náboženství. Za všemi mýty a rituály, chrámy a katedrálami, příkazy a zákazy, jež lidstvo po tisíciletí rozdělovalo na různé a často soupeřící náboženské tábory, není náboženství nic víc než „jazyk“ tvořený symboly a metaforami, který věřícím umožňuje sdělit druhým i sobě samým slovy nevyjádřitelný prožitek víry. Jde jen o to, že v celých dějinách náboženství existuje jeden univerzální a svrchovaný symbol – jedna velká metafora Boha, z níž jsou odvozeny prakticky všechny další symboly a metafory v téměř všech světových náboženstvích: *my* – lidské bytosti.

Tento koncept, který jsem pojmenoval „polidštěný Bůh“, se do našeho vědomí zaryl v okamžiku, kdy nás představa Boha poprvé napadla. Vedl k nejstaršímu teoretizování o podstatě vesmíru a naší roli v něm. Inspiroval naše první fyzické zobrazení světa přesahující ten náš. Víra v polidštěné bohy nás provázela v rolích lovců a sběračů a o desítky tisíc let později nás pak přivedla k tomu, abychom vyměnili oštěpy za pluhu a začali sázet plodiny. Naše první chrámy a první náboženství vybudovali lidé, kteří bohy vnímali jako nadpřirozené bytosti. Mezopotámci, Egypťané, Řekové, Římané, Indové, Peršané, Hebrejci, Arabové, ti všichni své teologické systémy vytvořili lidskými prostředky a na základě

lidských představ. Totéž platí i pro neteistické tradice, jako jsou džinismus či buddhismus – obě si duchy a dévy ve svých teologiích představují jako nadpřirozené bytosti, které jsou stejně jako jejich lidské protějšky vázány zákony karmy.⁴

Dokonce ani někteří moderní židé, křesťané a muslimové zastávající teologicky správnou víru o jednom a jediném Bohu, jenž je nehmotný či neomylný, všudypřítomný nebo vševědoucí, si ho nedokážou představit jinak než v lidské podobě a mluvit o něm jinak než jako o člověku. Studie mnoha psychologů a kognitivních vědců ukázaly, že pokud musejí nejoddanější věřící vyjádřit své myšlenky o Bohu, v drtivé většině o něm mluví jako o nějakém člověku, kterého například potkali na ulici.⁵

Všimněte si, že věřící často popisují Boha jako dobrého či milujícího, krutého či žárlivého, odpouštějícího či laskavého. To jsou samozřejmě lidské vlastnosti. Toto využívání lidských emocí při popisu něčeho, co není lidské ani v nejnějším – ať už je to jakékoli –, však jen opět dokazuje naši existenciální potřebu promítat do Boha lidství, propůjčovat mu nejen všechno to, co je na lidské povaze ctnostné – naši schopnost bezmezná lásky, empatii a ochotu projevit soucit, naši touhu po spravedlnosti –, ale i všechny její špatné stránky: agresivitu a hamižnost, předpojatost a omezenost, sklony k extrémním projevům násilí.

Jak si jistě dokážete představit, z tohoto přirozeného nutkání polidšťovat božské vyplývají určité důsledky. Jakmile totiž Bohu propůjčíme lidské vlastnosti, v podstatě tyto vlastnosti *zbožšťujeme*, a tak je vše dobré či špatné na našich náboženstvích pouhým odrazem toho, co je dobré či špatné na nás. Naše touhy se stávají božskými touhami, jen nemají hranice. Z našich činů se stávají činy Boha, jen bez následků.

Vytváříme nadpřirozenou bytost s lidskými vlastnostmi, která však není svázána lidskými hranicemi. Naše náboženství, kultury, společnosti a vlády utváříme podle svých vlastních lidských tužeb a neustále sami sebe přesvědčujeme o tom, že jde o Boží touhy.

A právě to vysvětluje, proč bylo náboženství během celých lidských dějin jak nástrojem bezmezného dobra, tak i nevýslovného zla, proč tatáž víra v téhož Boha probouzí v jednom věřícím lásku a soucit a v jiném nenávisť a krutost, proč si mohou dva lidé ve stejné době vyložit stejný posvátný text naprosto odlišně. Většina náboženských konfliktů sužujících svět pramení z naší vrozené, nevědomé touhy udělat ze sebe vzor toho, co je Bůh a co chce, koho miluje a koho nenávidí.

Trvalo mi mnoho let, než jsem si uvědomil, že koncept Boha, jaký hledám, je zkrátka příliš obsáhlý a nedá se definovat jednou náboženskou tradicí a že jediný způsob, jak ho mohu skutečně pocítit, je Boha ve svém duchovním vědomí *odlidštit*.

Tato kniha proto není jen vyprávěním o tom, jak jsme Boha polidštili. Je také výzvou k tomu, abychom všemu božskému přestali podsouvat lidské vlastnosti a vytvořili si *panteističtější* představu Boha. A pokud nic jiného, snad bude alespoň připomínkou toho, že ať už věříte v jednoho Boha, mnoho bohů nebo vůbec v žádného, to my jsme Boha stvořili k obrazu svému, a ne naopak. A v této pravdě leží klíč k vyspělejší, mírumilovnější, *ryzejší* formě spirituality.

**PRVNÍ ČÁST
VTĚLENÁ DUŠE**

